

Maria Herlin
Milja Kaivokallio
Riikka Pesonen

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi
Opinnäytetyö, 2021

4–5-VUOTIAIDEN LASTEN OSALLISUUS PÄI- VÄKODIN ARJESSA

Varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä lasten osallisuudesta

Diak

TIIVISTELMÄ

Maria Herlin, Milja Kaivokallio, Riikka Pesonen
4-5-vuotiaiden lasten osallisuus päiväkodin arjessa
Varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä lasten osallisuudesta
Sivut 35 liitteet 2
Syksy, 2021
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia 4–5-vuotiaiden lasten osallisuutta sekä sen toteutumista päiväkodin arjessa varhaiskasvatusalalla työskentelevien näkökulmasta. Yhteistyökumppanina opinnäytetyössä toimi Lappeenrannassa sijaitseva Tirikan päiväkoti.

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada uusia ideoita ja keinoja lasten osallisuuden vahvistamiseksi ja lisäämiseksi. Opinnäytetyö on suunnattu erityisesti varhaiskasvatuksessa työskenteleville henkilöille sekä tulevaisuuden työntekijöille. Tarkoituksena oli myös se, että jokainen varhaiskasvatusalalla työskentelevä voisi tämän opinnäytetyön avulla saada uusia ideoita ja keinoja lapsen osallisuuden vahvistamiseksi, joita voisi käyttää ja hyödyntää omalla työkentällä varhaiskasvatuksen parissa.

Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui internetin välityksellä toteutettu kysely. Kyseinen aineistonkeruumenetelmä antoi vastaajille mahdollisuuden vastata omin sanoin valmiiksi laadittuihin kysymyksiin, jotka olivat kaikille samat.

Opinnäytetyön teoria pohjautuu lapsen osallisuuteen, aiheeseen liittyviin lakeihin, 4–5-vuotiaiden lasten kehitykseen sekä siihen, millaista varhaiskasvatus on ollut ennen ja nyt.

Kyselyn tulosten perusteella lapsilla on lukuisia eri mahdollisuuksia osallistua päiväkodissa tapahtuvan toiminnan suunnitteluun. Esiin nousivat lastenkokoukset sekä avoimet keskustelut lasten toiveista. Osallisuuden toteutumisessa koettiin olevan myös haasteita, esimerkiksi se, ettei jokainen lapsi pysty osallistumaan tasapuolisesti toiminnan suunnitteluun. Lisäksi lasten erilaiset persoonat saatiin kokea osallisuuden toteutumisessa yhtenä haasteena.

Asiasanat: Lapsen osallisuus, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Maria Herlin, Milja Kaivokallio, Riikka Pesonen

The participation of children aged 4-5 years in the everyday activities of a day-care centre

Early childhood education teacher's views on the participation of children

Pages 35 appendices 2

Autumn 2021

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

The purpose of this thesis was to examine 4- to 5- year- old children's participation and how it is accomplished in the day-care centre, from early childhood education professionals' point of view. This thesis was conducted in collaboration with day-care centre Tirikka, located in Lappeenranta, Finland.

The goal of this thesis was to gain new ideas and methods to strengthen and increase children's participation. The thesis is targeted especially to those who work at day-care centres and to those who are going to work there in the future. The goal was also to get new ideas and ways to strengthen children's participation for the people working in the early childhood education field to use and benefit from.

This thesis was a qualitative study. The method of data collection was an inquiry executed on the internet. The inquiry gave a chance to the people responding to answer in their own words to the questions prepared in advance.

The theoretical basis of this thesis consisted of children's participation, laws related to the topic, 4- to 5- year- old children's development and early childhood education's history and current situation.

The results show that children have numerous ways to participate in planning activities in the day-care centre. Children's gatherings and open conversations about children's wishes were things that came up in the results. There were some challenges in the actualization of the participation. For example, not every child can participate equally in the planning of the activities. Also the children's different personalities were seen as one of the challenges.

Keywords: Participation, early childhood education

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 LAPSEN KEHITYS 4-5-VUOTIAANA	6
3 VARHAISKASVATUS ENNEN JA NYKYÄÄN	10
4 LASTEN OSALLISUUS	12
4.1 Osallisuuden määritelmiä.....	12
4.2 Lasten osallisuuteen liittyvät lait.....	16
4.3 Osallisuus varhaiskasvatussuunnitelmassa.....	18
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	20
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	20
6.1 Tirikan päiväkoti	21
6.2 Tutkimusmenetelmä.....	21
6.3 Aineiston keruu	22
6.4 Aineiston analysointi	23
7 TUTKIMUSTULOKSET.....	24
7.1 Toiminnan suunnittelu.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.2 Osallisuus arkitilanteissa.....	25
7.3 Osallisuus suhteessa lapsen ikätasoon.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.4 Osallisuuden menetelmät	26
7.5 Haasteet osallisuuden toteutumisessa	27
7.6 Osallisuuden vahvistaminen	28
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	28
9 POHDINTA	31
9.1 Eettisyys ja luotettavuus	32
9.2 Oman ammatillisen kasvun pohdinta	34

LÄHTEET	36
LIITE 1. Sähköposti yhteistyökumppanille	40
LIITE 2. Verkkokyselyn lomake.....	41

1 JOHDANTO

Osallisuus on käsite, jonka käyttö on viime vuosikymmenen aikana laajentunut myös varhaiskasvatukseen. Nykyään lasten osallisuus on ajankohtainen asia varhaiskasvatuksen kentällä ja se on kirjattuna uuteen varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä varhaiskasvatuslakiin.

Lapsen osallisuuden huomioiminen on tärkeä osa lapsen kasvua ja kehitystä, ja se on yksi keskeinen tekijä lapsen identiteetin kehittymisessä. Lapsen tulee aina saada olla osallisena häntä koskevissa päätöksissä, suunnitelmien tekemisessä, erilaisten ratkaisujen teossa sekä erilaisissa toimenpiteissä, jotka koskevat lasta itseään. Lapsen tulisi aina saada todenperäistä tietoa, kun puhutaan häntä koskevista asioista tai lapseen kohdistuvista päätöksistä. Lapsen tulisi saada aina ilmaista omat mielipiteensä. Kun puhutaan osallistumisesta, on se toimintaa, missä osallisuus yleensä konkretisoi-
tuu. (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos, i.a.)

Osallisuuden lisääminen päiväkoteihin olisi varhaiskasvatussuunnitelman mukaista. Varhaiskasvatussuunnitelmassa nostetaan esille lapsilähtöisyys ja lapsen osallisuutta korostava pedagogiikka. Osallisuuden lisääminen antaa lapselle mahdollisuuksia harjoitella ryhmässä toimimista ja lisäksi se tukee lapsen kehitystä. Lapsilla tulee olla mahdollisuus olla osallisena suunnittelemassa heidän asioitaan ja varhaiskasvattajan tulee kuulla lapsen ajatuksia. Lasten viihtyvyys päiväkodeissa on tärkeää ja osallisuus lisää sitä. Aika, jonka lapsi viettää päivittäin päiväkodissa on pitkä, joten on tärkeää ottaa lapset mukaan suunnittelemaan päiväkodin arkea.

Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä Tirikan päiväkodin kanssa. Aineisto kerätään puolistrukturoidun verkossa toteutuvan lomakekyselyn avulla. Kyselyyn vastaavat päiväkodissa työskentelevät varhaiskasvatuksen opettajat. Kyselyn tuloksia raportoidaan opinnäytetyössämme, jossa tuloksia sekä muita lähteitä käyttäen selvitetään lapsen osallisuutta päiväkotiarjessa.

Perehdymme opinnäytetyössä aiheeseen varhaiskasvatusalalla työskentelevien näkökulmasta. Kiinnostus aihetta kohtaan muovautui siitä, että kaikilla meillä on

kiinnostusta tulevaisuudessa työskennellä varhaiskasvatusalalla. Lapsen osallisuuden huomioiminen on tärkeä osa varhaiskasvatusta, joten haluamme perehtyä aiheeseen enemmän. Koemme lasten osallisuuden yhdeksi tärkeimmistä varhaiskasvatuksen osa-alueista, jonka vuoksi tahdomme selvittää, miten se oikeasti varhaiskasvatuksen kentällä toimii.

2 LAPSEN KEHITYS 4-5-VUOTIAANA

Lapsi alkaa 4–5 ikävuoden iässä huomioida enemmän ympärillään olevia ihmisiä ja itsekeskeisyys alkaa pikkuhiljaa vähetä. Vaikka lapsi olisi itsekeskeinen, tarvitsee hän silti ikätasoistaan kohtelua. Rohkaiseminen ja tukeminen aloitteellisuuteen ovat tässä iässä tärkeitä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, i.a.) Lapsi kokee tässä iässä olevansa jo iso, vaikka todellisuudessa hän on vielä pieni. (Helsingin kaupunki, i.a.)

Alle viisivuotiaan lapsen maailmassa tapahtuvat asiat ovat minäkeskeisiä. Lapsi ajattelee paljon itseään eikä kykene ymmärtämään syy-seuraussuhteita. 5 vuoden iästä eteenpäin lapsen kielellinen kehitys on edistyneempää, mikä heijastuu ajatteluun. Tällöin lapsi alkaa hahmottaa syitä ja niiden seurauksia. (Karjalainen ym., 2020, s. 20). Lapset, jotka ovat kielellisesti kehittyneitä sekä ulospäinsuuntautuneita, ovat yleisesti lapsiryhmissä kaikkien kanssa toimeentulevia. Tällaisilla lapsilla on herkkyys luoda ystävyyssuhteita ja kyky pitää ne toimivina. Leikki-ikäinen lapsi pystyy leikkimään muiden kanssa roolileikkejä ja käyttämään mielikuvitusta toiminnoissaan. Leikkien ohessa lapsi pystyy luomaan itselleen ystävyyssuhteita, mikä tukee lasta keskustelemaan ja ymmärtämään muita lapsia. Muiden lasten kanssa leikkiminen tukee lapsia sosiaalisesti ja lapset esimerkiksi kykenevät jakamaan leluja toisten lasten kanssa. (Nurmi ym., 2014, s. 109–110.)

Lapsen kognitiivinen kehitys on tässä iässä vauhdikasta ja lapsilla on jo paljon tietoa asioista. Tämä auttaa lapsia ymmärtämään oikean ja väärän erot sekä miten toimitaan oikein. Lapsi alkaa noin 4–5-vuoden iässä kiinnostua erilaisista asioista. Lapsen mielenkiinnon kohteiden avulla lapsen on helpompi tutustua ja tottua uusiin tilanteisiin. Lapsen kehitys ja taidot, joita lapsi osaa, ohjaavat lapsen päättelykykyä valita itselleen toimintoja. Jos lapsi on jossain tietyssä lajissa lahjakas, hakeutuu hän sen lajin pariin. Kehitykseen vaikuttaa myös, millainen aikuisen reaktio on lapsen taitoihin. (Nurmi ym., 2014, s. 35–36.)

Neljän vuoden iästä eteenpäin lapsi pystyy ajattelemaan maailmaa niin, että ymmärtää mitä muut tarvitsevat tai odottaa häneltä. Tämän ikäinen lapsi kykenee myös

ajattelemaan miltä muista ihmisistä voi tuntua. Lapsi kykenee kertomaan itsestään ja omasta perheestään. (Hujala & Turja, 2016, s. 16.)

Lapsen puhe on tässä iässä parhaassa kehitysvaiheessa. Kielellistä oppimista täytyy tukea loruilla, runoilla ja saduilla, joka tukee lapsen kielellistä kehitystä. Leikki-ikäisellä lapsella on paljon kysymyksiä ja ajatuksia, joihin he haluavat vastauksia. Kehitystä ja lapsen oppimista tukee halu ymmärtää syy-seuraussuhteita, joiden avulla lapsi opettelee kielellisiä taitoja sekä ajatusten sanoittamista. Lapselle olisi hyvä tarjota ongelmanratkaisuun mahdollisuuksia, jotta muisti ja ajattelun taidot kehittyisivät. (Heikkinen, 2021, s. 52.) Noin viiden vuoden iässä lapsi alkaa pikkuhiljaa hahmottamaan suomen kielen taivutusjärjestyksiä. Lapsen puhe kehittyy pitkälle kouluikään asti, mutta noin viiden vuoden iässä lapsen puhe alkaa kuitenkin jo olemaan ymmärrettävää. (Nurmi ym., 2014, s. 75.) Vanhempien kanssa keskusteleminen on 4–5-vuotiaalle lapselle erityisen mielekästä. Sukupuolierot ja vauvan alkuperä alkavat usein kiinnostamaan tässä iässä. Lapsi voi alkaa muistamaan kuukauden tai peräti vuoden takaisia tapahtumia 4–5-vuoden iässä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, i.a.)

Tämän ikäisen lapsen taito kertoa satuja sekä tarinoita kehittyy. Neljän vuoden ikäinen lapsi kykenee kertomaan jo tarinoita niin, että niissä on jo jonkinlainen järki, mutta silti tarinasta uupuu tiettyjä osia, mitkä tekevät tarinasta kokonaisen. Viiden vuoden iässä tarinallinen taito on jo kehittynyt niin, että kuulija pystyy selkeästi ymmärtämään mitä tarinalla tarkoitetaan ja tarinalla on ajallisesti oikea järjestys. (Nurmi ym., 2014, s. 89.)

Lapsen täytettyään neljä vuotta, lapsi alkaa hahmottamaan paremmin omat rajansa sekä suhteensa toisiin ihmisiin. Lapsi ei ole enää niin itsekäs kuin nuorempana ja pystyy huomioimaan toisten ihmisten tunteet ja mielipiteet. Leikki-ikäisen lapsen kasvussa ja kehityksessä olisi hyvä huomioida toiminnan luovuus, jotta tämän ikäisen lapsen mielikuvitus saisi kehityksen mukaista tukea. (Heikkinen, 2021, s. 52.)

Lapsi kiinnostuu tässä iässä yksinkertaisista sääntöleikeistä ja joukkuepeleistä. Rooli- ja mielikuvitusleikit ovat myös kiehtovia. Lapsella on taipumus verrata itseään muihin, jonka avulla hän arvioi omia kykyjä ja taitoja. Huonommuuden tuntemukset alkavat

tulla esiin näinä ikävuosina. Moraalinen kehitys, eli oikean ja väärän, hyvän ja huonon käsitys alkaa avartumaan. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, i.a.)

Roolileikit alkavat kiinnostaa lapsia 3 vuoden iästä eteenpäin. Lapsi alkaa opetella roolileikkien kautta ryhmätoimintaa ja sosiaalisia taitoja. Lähempänä esikouluikää olevat lapset kykenevät jo suunnittelemaan ja jakamaan vuoroja roolileikkeihin. Leikki-ikäinen lapsi innostuu jo sääntöleikeistä ja joukkuepeleistä. (Nurmi ym., 2014, s. 122.) Lapsen sosiaalisissa taidoissa odotetaan lapsella olevan valmiuksia, millä lapsi selviää arjen tilanteista ja toiminnoista. Nämä voivat olla tilanteita, missä lapsi leikkii muiden lasten kanssa, miten hän osallistuu itsenäisesti leikkiin. Näihin valmiuksiin lapsella on kehittynyt empatiakyky millä tarkoitetaan taitoja huomioida muut, sekä ymmärtää omat aikomuksensa toiminnoissa oikealla tavalla. Näillä taidoilla lapsi ymmärtää omaa minäkuvaansa ja toimimista ryhmätilanteissa. (Nurmi ym., 2014, s. 108.)

Lapsen fyysinen kehitys on 4–5-vuotiaana melko tasaista. Pituutta tulee vuoden aikana lisää noin 5–10 senttiä ja paino nousee noin kolme kiloa. Lapsi ei päivällä enää tarvitse vaippaa. Yökastelu on tässä iässä vielä usein melko yleistä. Tulee kuitenkin muistaa, että jokainen lapsi kehittyy omaan tahtiin. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, i.a.)

Tässä kehitysiässä oleva lapsi elää tärkeää aikaa oppimisen kannalta. Kun lapsi innostuu, hän oppii myös uusia asioita paremmin. Lapsen innostuksen huomioiminen toimintojen suunnittelussa saavat lapsen toimimaan tarkemmin. Leikki-ikäisen lapsen tapa on kysellä ja saada vastauksia kysymyksiinsä ja lapsella voi olla suuri halu kokeilla rajoja sekä testata ymmärrystään uusiin asioihin. (Heikkinen, 2021, s. 53.)

4–5-vuotiaana lapsi on innokas, utelias, touhukas, puhelias ja luova. Lapsessa alkaa näkymään omatoimisuus. Lisäksi lapsi alkaa olemaan varmempi tuttujen ja tuntemattomienkin ihmisten seurassa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, i.a.)

Omaehtosiin leikkeihin, sosiaaliseen ja moraaliseen kehitykseen lapsi tarvitsee myös tukea. Tässä iässä rajojen asettaminen on tärkeä väline tukemaan kasvua ja kehitystä. Rajojen asettaminen luo lapselle myös fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, i.a.)

Neljän ikävuoden iässä lapsi pystyy jo leikkimään pidempiä aikoja muiden lasten kanssa yhdessä luoduilla säännöillä niin, että jokainen lapsi saa oman roolin leikissä. On tärkeää, että lapset saavat harjoitella turvallisesti sääntöjen mukaan toimimista yhdessä muiden lasten kanssa. (Keltikangas-Järvinen, 2012, s.246.) Neljän vuoden ikäiselle lapselle muut leikkikaverit ovat tärkeässä osassa arkea. Tämän ikäinen lapsi ei vielä kuitenkaan pysty ”järkevään” leikkiin ennen viiden vuoden ikää. Lapsen kyky pystyä leikkimään roolileikkejä tässä iässä on merkki sosiaalisen kehitysportaan saavuttamisesta. Lapselle on täytynyt kehittyä minäkuva, jotta lapsi pystyy asettumaan toisen hahmon rooliin. (Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 247.)

4–5-vuoden iässä lapsi alkaa usein kiinnostumaan seksuaalisuudestaan ja kysymään kysymyksiä liittyen seksuaalisuuteen. Kysymykset liittyvät usein siihen, miten vauvat syntyvät, voiko isä synnyttää, miksi minulla ei ole tissejä. Tämän ikäiselle lapselle kysymyksiin tulisi vastata yksinkertaisesti sekä totuudenmukaisesti. Tärkeää on, että lapsi saa aina jokaiseen esitettyyn kysymykseensä vastauksen. (Väestöliitto, i.a.)

3 VARHAISKASVATUS ENNEN JA NYKYÄÄN

Suomessa varhaiskasvatuksen juuret ovat syntyneet Friedrich Fröbelin pedagogisesta opista, joka arvosti lasten ja aikuisten yhdessä työskentelemistä sekä lasten itseohjautuvia luovia leikkejä. Lasten luovien leikkien aikana varhaiskasvattajan tehtävänä oli havainnoida lasta etäältä ja näin saada havaintoja siitä, millaista toimintaa hän lapsille suunnittelisi. 1970-luvulla siirryttiin aikuisjohtoisuuteen, toimintatuokiokeskeiseen toimintaan sekä vähäiseen pedagogiikasta keskustelemiseen, jolloin lasten havainnointi ja lapsilta saadut ideat jäivät sivuun. Muutos tähän saatiin vasta 1990-luvulla, kun alettiin tekemään erilaisia tutkimuksia ja kehittämishankkeita. Silloin varhaiskasvatuksessa alettiin puhumaan lapsilähtöisyydestä ja lapsikeskeisyydestä. Mukaan keskusteluun tuotiin myös lapsen yksilöllisyyden huomioon ottaminen, jolloin pedagogisen sisällön tulisi pohjautua lasten mielenkiinnonkohteisiin ja aiempiin kokemuksiin. Lapsilähtöisyyttä- ja keskeisyyttä on tulkittu monin eri tavoin, mutta kaikki tulokset eivät ole olleet niin pidettyjä varhaiskasvatukseen liitettynä. On pelätty, että lapsilähtöisyyttä ja -keskeisyyttä tulkitaan liian lasten ehdoilla toimimiseksi ja varhaiskasvattajien osaaminen sekä lasten omat tavoitteet jäisivät sen varjoon. (Hujala & Turja, 2020, s. 43–44.) 1990-luvun muutoksen myötä varhaiskasvatuksessa on alettu toimimaan lapsilähtöisemmin ja lapsen osallisuudesta on tullut vakiintunut osa suomalaista varhaiskasvatusta.

Ennen varhaiskasvatuksesta puhuttiin käyttäen termiä päivähoito. Tällöin päivähoito kuului vielä osaksi kunnan sosiaalipalvelua. Päivähoito miellettiin ja nähtiin perhepalveluna, jonka tarkoituksena oli tarjota lapsille hyvä sekä asiantunteva hoito. Näin ollen vanhemmilla oli mahdollisuus päästä työelämäänsä. Vuonna 1973 voimaan tuli päivähoitolaki, jota valmisteltiin pitkään ennen sen käyttöön ottamista. (Hoivanet, 2018) Vasta vuonna 1990 kunnille alettiin antamaan enemmän valtaa liittyen päivähoitoon. Sitä ennen voimassa olivat lait, joiden tarkoituksena oli säädellä peruspiirteitä. Vuonna 1999 astui voimaan subjektiivinen oikeus lapsen sijoittamisesta päivähoitoon. (Hakymez-Paul ym., 2018, s. 80.) Nykyään varhaiskasvatus kuuluu osaksi kunnan opetus-toimea, ja se on osa kunnan tarjoamaa perusopetusta sekä koulutuspolkua. Vuonna 2016 voimaan tuli varhaiskasvatustalain. Tämän jälkeen päivähoitotermiä ei enää

käytetty. Pääajatuksena varhaiskasvatuksessa on se, että jokainen lapsi on oikeutettu saamaan tarvitsemaansa tukea kasvuun sekä kehitykseen. (Hoivanet, 2018)

Suomessa varhaiskasvatuksen laatu on korkealuokkaista. Lisäksi Suomessa varhaiskasvatus on laadukasta, arvokasta ja tuloksia tuottavaa. Maailmalla Suomi tunnetaan varhaiskasvatuksesta laadukkaana ja pidetään yhtenä parhaista. Nykyään varhaiskasvatusta on muokattu yhteiskunnan ja perheiden tarpeiden mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa ajatellaan suhdelukuja ja niiden vaikutusta varhaiskasvatuksen laatuun. Jos lapsilukua nostetaan, se voi vaikuttaa negatiivisesti varhaiskasvatukseen. Nykyään varhaiskasvatuksessa luodaan erilaisia osallisuuden malleja, joiden tarkoituksena on saada vanhemmat mukaan rakentamaan laadukasta luottamusta. (Vertikal, 2018, s. 6–8.)

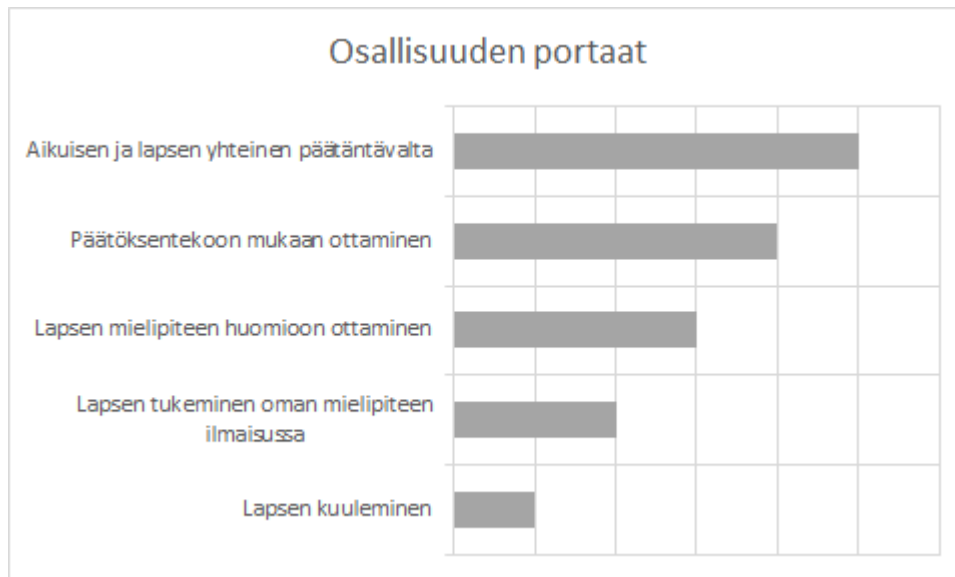
4 LASTEN OSALLISUUS

4.1 Osallisuuden määritelmiä

Osallisuutta on määritelty jo pitkään ihmisten vaikutusmahdollisuudeksi yhteiskunnassa. Viimeisen vuosikymmenen aikana käsite on laajentunut ja sitä on alettu soveltaa myös päiväkotikäisiin lapsiin. Varhaiskasvatuksessa osallisuus on toimijuutta, joka toteutuu varsinkin sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa ja vaatii vastavuoroisuutta kaikilta läsnäolijoilta. Osallisuus ei ole pelkästään läsnäoloa ja osallistumista valmiiksi suunniteltuun toimintaan, vaan siihen sisältyy sekä lasten että aikuisten mahdollisuus vaikuttaa omaan ja kaikkien yhteiseen toimintaan sekä yhdessäoloon. Tämä edellyttää kaikilta muiden kuuntelemista ja kuulluksi tulemistä. (Koivula ym., 2017, s. 36)

Osallisuutta kuvataan usein joko porrastai tikapuumallien avulla niin, että kaikista alhaisimmilla portaita henkilöillä on vain vähän tai ei laisinkaan vaikutusvaltaa päättää omista asioistaan. Mitä korkeammalle portaita kiivetään ylöspäin, sitä enemmän henkilöillä on mahdollisuuksia vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin. Ratkaiseva tekijä on kuitenkin henkilön, tässä tapauksessa lapsen oma kokemus siitä, kuinka hän voi olla mukana vaikuttamassa häntä koskevissa asioissa ja päätöksissä. Mikäli henkilö ei koe tulleen kuulluksi, ei voida puhua osallisuuden toteutumisesta. (Terveystai hyvinvoinnin laitos, i.a.)

TAULUKKO 1. Osallisuuden portaat.

Osallisuuden porrasmalli sisältää viisi erilaista niin sanottua osallisuuden astetta. Ensimmäisellä osallisuuden asteella puhutaan siitä, että lapsella on mahdollisuus olla aloitteentekijänä, ja tilanteessa aikuinen toimii niin sanottuna konsulttina. Toisella osallisuuden asteella aikuiset toimivat aloitteentekijöinä, ja vastavuoroisesti lapset toimivat konsultteina. Kolmannella asteella aikuiset toimivat aloitteentekijöinä, ja lapset puolestaan ovat toimijoina. Neljännellä asteella aikuiset ovat aloitteentekijöinä, jonka jälkeen aikuiset yhdessä lasten kanssa suunnittelevat ja toteuttavat toiminnan. Viidennessä asteella lapset ovat aloitteentekijöitä ja suunnittelijoina sekä toimijoina, ja tilanteen vaatiessa aikuiset ovat lasten käytettävissä. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, i.a.)

Osallisuuden rakentuminen koostuu erilaisista osista puhuttaessa käytännön työstä. Keskinäiset suhteet voivat vaihdella ja lapsi voi kokea muutoksia osallisuuden kokemisesta. Osallisuuden rakentuminen voidaan jakaa kuuteen osaan. Ensimmäisenä puhutaan mahdollisuudesta päättää, haluaako lapsi osallistua johonkin prosessiin vai ei. Lapsella pitää aina olla oikeus ja mahdollisuus olla osallistumatta sellaiseen toimintaan, mihin itse ei halua syystä tai toisesta osallistua. Toisena tärkeänä elementtinä pidetään mahdollisuutta saada oikeaa tietoa tilanteesta, työskentelyn prosessista, omasta roolista, osallistuvista tahoista sekä omista oikeuksista. Kolmantena puhutaan prosessiin vaikuttamisesta. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapsella on mahdollisuus vaikuttaa työskentelyprosessiin. Neljäntenä elementtinä puhutaan mahdollisuudesta

omien ajatusten ilmaisemiseen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että lapsella on mahdollisuus ilmaista itseään hänelle luontevalla tavalla, sekä omalla äänellään. Viidentenä elementtinä puhutaan tuesta omien mielipiteiden ilmaisemisessa. Lapsi voi tarvita apua saadakseen kiinni siitä, mihin hänen mielipiteitensä tai ajatuksia tarvitaan. Jotkut tarvitsevat tukea enemmän kuin toiset. Viimeisenä elementtinä puhutaan mahdollisuudesta itsenäisiin päätöksiin. Näin ollen lapsella on mahdollisuus tehdä itsenäisesti päätöksiä, jotka vaikuttavat hänen elämäänsä. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, i.a.)

Käsitykset lapsista toimijoina ja heidän oikeutensa tulla kuulluksi ja olla osallisina yhteisössään myös varhaisvuosina ovat vähitellen vahvistuneet. Osallisuus liittyy yhteisöllisyyteen, ja kasvatustieteiden keskustelun painopiste onkin siirtymässä lapsen yksilöllisyydestä kohti ryhmän jäsenyyttä ja yhteistä toimintaa sekä lasten että aikuisten kesken. Osallisuus on muutakin, kuin osallistumista tapahtumiin, yhteisiin valmiiksi suunniteltuihin toimintoihin. Osallistuminen voi silti olla alku syvemmälle osallisuudelle. Päiväkodissa esimerkiksi voi olla jo tärkeää ensiaskeleksi, että joku sosiaalisissa suhteissaan erityistä tukea tarvitseva lapsi tulee mukaan ryhmän yhteiseen toimintaan ja kokee siinä olemisen myönteiseksi. (Hujala & Turja, 2020, s. 47.)

Puhuttaessa lapsen osallisuudesta tarkoitetaan sillä lapsen oikeutta olla mukana toteuttamassa ja määrittelemässä häntä itseään koskevista asioista. Osallisuudella on huomattu olevan positiivisia vaikutuksia esimerkiksi identiteetin kehittymiseen ja se on yksi kasvun sekä kehityksen perusedellytys. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, i.a.)

Lasten osallisuuden huomioimisessa päävastuu on aikuisilla. Lisäksi on otettava huomioon tapa, miten lapsia kohdataan. Mikäli aikuinen on onnistunut luomaan luottamuksellisen, avoimen sekä kunnioittavan ilmapiirin, on lapsella hyvät mahdollisuudet olla osallisena ja vaikuttajana. Jos lapsi kokee lapsuudessaan jäävänsä ryhmän ulkopuolelle, saavansa epäreilua kohtelua tai lapselle ei anneta mahdollisuutta vaikuttaa, saattavat nämä kokemukset näkyä negatiivisesti vielä aikuisenakin. (Tulensalo ym., 2021, s. 183)

Osallisuus on paljolti yhteisöllistä toimintaa, jonka tarkoituksena ei ole täyttää yksittäisten lasten toiveita vaan kuunnella kaikkien ryhmään kuuluvien lasten mielipiteitä ja ottaa niitä huomioon. Vaikka kaikkien toiveita ei voida aina toteuttaa, voidaan yhteinen tekeminen sopia lasten kanssa esimerkiksi arpomalla tai äänestämällä. Näin kaikkien mielipiteet otetaan huomioon ja lapset pääsevät vaikuttamaan itse. Tämänlainen toiminta ohjaa lapsia myös demokraattisen toiminnan oppimiseen. (Turja, 2010, s. 30)

Osallisuus sanaa käytettäessä kuulee ja näkee paljon sitä, miten se liitetään “osallistuminen” sanaan. Sillä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että henkilökunta tai tutkijat suuntaavat lapsiin tai vanhempiin sellaisia toimenpiteitä, joilla heidät yritetään saattaa osallisiksi. Osallisuus perustuu vapaaehtoisuuteen, aitoon vuorovaikutukseen sekä tasa-vertaisiin suhteisiin ihmisten kesken. Lapsi asemoituu ensisijaisesti toimenpiteiden passiiviseksi kohteeksi eikä vapaasta tahdostaan toimivaksi aktiiviseksi subjektiksi. (Hujala & Turja, 2020, s. 47–48.)

Osallisuudesta puhuessa saatetaan ajatella, että lapsilla olisi rajattomuutta tai minäkeskeisyyttä, ja ihmetellään miten lapset voivat itse päättää. Osallisuuden tarkoituksena ei ole se, että lapsi huolehtisi itse itsestään, omasta hyvinvoinnista, oppimisesta tai pärjäämisestä. Kasvattajalla on tehtävänä omata herkkyys huomata jokaisen lapsen yksilöllinen tarve ja tukea lasta saamaan äänensä kuuluviin. (Opetushallitus, 2018, 8:50)

Lasten osallisuutta on myös kritisoitu siitä, että lasten osallistamisessa lapsi saattaa joutua kohtaamaan asioita tai ongelmia, joita lapsi itse ei välttämättä ymmärrä. On kuitenkin tutkittu, että liiallinen lasten suojelu mahdollisilta ongelmatilanteilta voi olla esteenä lapsen kykyyn tehdä päätöksiä koskien lasta itseään. Tämän takia osallisuudessa ratkaisevaa on se, kuinka paljon vastuuta kasvattaja lapselle todellisuudessa antaa. Ei ole kyse siitä, että lapsi saisi päättää kaiken itse, vaan siitä, että häntä kuunnellaan ja tuetaan, sekä hänen ajatuksiaan tuodaan julki. (Weckström ym., 2021, s. 10.)

Osallisuus on tukemista pienissä, toistuvissa jokapäiväisissä hetkissä. Kohtaamista, kunnioittavaa vuorovaikutusta, äänen antamista, mielipiteiden kuulemista omassa lähiarjessa. Osallisuus on demokratiakasvatusta, miettien yhdessä miten saamme

tämän toimimaan, miten jokaisen ääni on tärkeä sekä saadaan luotua yhteiset pelisäännöt. Usein nousee esille lastenkokoukset ja niiden hienous, mutta jokainen lapsi ei välttämättä saa siellä tuotua toiveitansa esiin. On osattava lukea lasta myös arjessa, jossa lapsi voi leikin ja arkisten toimintojen yhteydessä tuoda toiveitansa esiin. (Opetushallitus, 2018, 5:52)

Osallisuus ja sen mahdollistaminen lapsille velvoittaa varhaiskasvattajaa luottamaan lapsiin sekä muihin aikuisiin. Lapset kokevat tarpeelliseksi, että varhaiskasvattajat kannustavat ja tukevat heitä, jotta lapset uskaltavat osallistua ja tuoda omia näkemyksiä esiin. Kun lapsi on tietoinen, että hänellä on vaikutusvaltaa, luo se luottamusta sekä hyväksytyksi tulemisen tunnetta. Näin ollen lapsi saa kokea tulevansa kuulluksi ja huomaa, ettei aikuiset vain poimi heidän ideoitaan salaa. Jos lasten suunnitelmia ei jostain syystä pystytä toteuttamaan, on lapsille kerrottava heidän ikätasonsa huomiota ottaen syy, miksi näin on toimittu. Osallisuudessa on kyse myös vahvasta vuorovaikutuksesta lasten ja aikuisten välillä. Osallisuus lasten maailmassa tapahtuu erityyppisistä pienistä vuorovaikutustilanteista. Näitä kokemuksia lapsi saa ensimmäisen kerran kotona sekä päiväkodissa. Pienet vuorovaikutustilanteet ovat lapsille tilanteita, jotka luovat luottamusta ja antaa kuulluksi tulemisen tunteen. (Hujala & Turja, 2016, s. 48–51)

Osallisuudella on todettu olevan paljon positiivisia vaikutuksia eri puolilla maailmaa. Osallisuuden mahdollistaminen lapsille on yksi tehokkaimmista keinoista kannustaa lapsia rakentamaan itseluottamusta ja uskoa itseensä. Lapsen kognitiiviset taidot sekä sosiaaliset taidot kehittyvät ja kunnioitus muita ihmisiä kohtaan edistyy. Mitä enemmän lapsi osallistuu, sitä tehokkaammin he kehittyvät näillä osa-alueilla. (Unicef, 2011, s. 5)

4.2 Lasten osallisuuteen liittyvät lait

Lasten osallisuus on kirjattu moneen eri lakiin Suomen lainsäädännössä. Jokaisessa laissa ei kuitenkaan aina puhuta juuri osallisuudesta, sillä osallisuuden käsite on suhteellisen uusi lainsäädännön saralla. Jo pelkästään Suomen perustuslaissa sanotaan,

että jokaisella asianomaisella on oikeus tietoon heitä koskevissa asioissa, sekä oikeus lausua näistä asioista oma näkemyksensä. Ikä ei vaikuta siihen, saako asianomistaja oikeuden edellä mainittuun vai ei. Varsinkin lasten kohdalla viranomaisia veloitetaan antamaan tasa-arvoista kohtelua, sekä mahdollisuuden vaikuttaa lasta koskeviin asioihin kehitystason mukaisesti. (L731/1999.)

Myös sosiaalihuoltolaissa on mainittu lapsen oikeus saada tietoa häntä koskevissa asioissa sekä oikeus ilmaista mielipiteensä ja toivomuksensa, lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. (L1031/2014 32. §) Lastensuojelulaissa ilmenee suunnilleen samat asiat luvussa 5, "lapsen ja nuoren mielipide ja toivomukset", eli oikeus mielipiteiden ja toiveiden ilmaisuun. Ja kuten sosiaalihuoltolaissakin, myös lastensuojelulaissa määritellään lapsen oikeus vaikuttamiseen ja osallistumiseen lapsen omista asioista. (L417/2007.)

Varhaiskasvatukselle on säädetty oma laki, joka ohjaa varhaiskasvatusta. Uusi varhaiskasvatustalaki tuli voimaan vuonna 1.9.2018. Uudistusten myötä lainsäädäntö muuttui selkeämmäksi, tarkentui käsitteellisesti ja ajanmukaistui. Suurimmat uudistukset liittyvät varhaiskasvatuksen henkilöstöön ja varhaiskasvatuksen tiedontuotannon kehittämiseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, i.a.)

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatustalassa sanotaan, "lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla." Laki määrittää myös ottamaan vanhemmat tai huoltajat osallistumaan varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. "Lapsille ja heidän vanhemmilleen tai muille huoltajilleen on toimipaikassa järjestettävä säännöllisesti mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin." (L540/2018.)

Lasten osallisuus ilmenee myös vuonna 1989 hyväksytyssä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. Vaikka osallisuuden käsitettä ei sopimuksessa erikseen niinkään käsitellä, pidetään sopimuksen 12 artiklaa silti "osallisuusartiklana". Lapsen oikeuksien

komitea on nimittäin todennut, että osallisuuden ja osallistumisen käsitteet ovat muotautuneet käyttöön vasta lapsen oikeuksien sopimuksen hyväksymisen jälkeen. (Lapsen oikeudet, i.a.)

Artikla 12 käsittelee lapsen oikeutta ilmaista oma mielipiteensä kaikissa häntä koskevissa asioissa sekä oikeutta saada lapsen oma näkemys huomioon otetuksi. Lasta koskevissa asioissa lapsen näkemykset ja mielipiteet ovat selvitettävä ja otettava huomioon lapsen kehitystason ja iän mukaisesti. (Lapsen oikeudet, i.a.)

4.3 Osallisuus varhaiskasvatussuunnitelmassa

Varhaiskasvatussuunnitelmassa lapsen osallisuus on myös huomioitu. Lapsilla on paljon ideoita ja mielipiteitä asioista, joita tulisi aktiivisesti kuunnella ja ottaa huomioon, kun ideoidaan esimerkiksi päiväkodissa tapahtuvaa toimintaa ja leikkejä. Lapsen tulisi voida vaikuttaa päätöksiin, jotka koskevat hänen omaa elämäänsä. Lisäksi lapsen tulisi tuntea olevansa hyväksytty ja ymmärretty omana itsenään. Sensitiivinen kohtaaminen ja kuulluksi ja nähdyksi tulemisen myönteinen kokemus vahvistavat lasten osallisuuden tunnetta. (Opetushallitus, i.a.-a)

Osallisuuden periaate on vahvasti varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukainen. Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tarkoitus on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus tukee lapsen tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Päiväkodissa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lapsen osallisuutta ja toimijuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus, 2018, s. 9)

Lasten kuuleminen ja heidän mukaansa ottaminen päiväkotiarjen suunnitteluun saatetaan nähdä aikaa sekä resursseja vieväksi, jonka takia myös mahdottomaksi toteuttaa. Mikäli osallisuus nähdään pelkkänä työvälteenä, voi osallisuus esiintyä resursien kautta olevana ylimääräisenä menetelmänä. Tätä käytetään, jos puitteet sen sallivat. Päiväkodissa kalenteroitua arkea, missä ei ole aikaa kuunnella lapsen mielipidettä, saatetaan perustella varhaiskasvatussuunnitelman asettamilla vaatimuksilla.

Varhaiskasvatussuunnitelmassa ei kuitenkaan vaadita aikataulutettuja tuokioita eikä tiukkaa aikataulutusta tuokioille. Varhaiskasvatussuunnitelmassa kasvattajalle painotetaan herkkyyttä kuulla lapsen kiinnostuksen kohteista, aloitteiden huomioimisesta sekä vuorovaikutuksessa oppimisesta. (Heikka ym., 2014, s. 134)

Lapsen osallisuuden tulisi näkyä myös lapsen yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman teossa. Varhaiskasvatuksen opettaja laatii varhaiskasvatussuunnitelman yhdessä lapsen huoltajan sekä lapsen itsensä kanssa. Lapsella on oikeus ilmaista oman mielipiteensä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa. Kasvattajan vastuulla on selvittää lapsen mielipiteet ja toiveet varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyen. (Opetushallitus, i.a.-b)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia 4–5-vuotiaiden lasten osallisuutta päiväkotiympäristössä varhaiskasvatuksessa työskentelevien ammattilaisten näkökulmasta. Ammattilaisten näkemysten avulla saamme ajankohtaista tietoa liittyen siihen, miten lasten osallisuutta huomioidaan päiväkotiarjessa sekä sitä, miten paljon lapset saavat olla mukana toiminnan suunnittelussa.

Opinnäytetyön tavoitteena on saada uusia ideoita lasten osallisuuden lisäämiseksi sekä vahvistamiseksi. Kyselyssä esiin tulleet ideat ja mahdolliset epäkohdat liittyen lasten osallisuuteen voivat avata silmiä lasten osallisuuden tärkeydelle, ja että lasten osallisuutta ei missään nimessä tulisi sivuuttaa. Kyselyn tulosten avulla varhaiskasvatusalalla työskentelevät voivat saada hyviä vinkkejä ja ideoita, miten he voisivat itse ottaa vielä enemmän huomioon lasten osallisuutta suunnitellessaan päiväkodissa tapahtuvaa toimintaa.

Tutkimuskysymyksemme:

Miten lasten osallisuus toteutuu päiväkodin arjessa?

Miten lasten osallisuutta voisi vahvistaa päiväkodin arjessa?

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa käymme läpi opinnäytetyön toteuttamiseen liittyviä yksityiskohtia liittyen esimerkiksi valittuun yhteistyökumppaniin, käyttämäämme tutkimusmenetelmään sekä aineistonkeruumenetelmään. Lisäksi avaamme viimeisessä luvussa aineiston analysointia. Tutkimusmenetelmänä käytimme laadullista menetelmää ja aineistokeruumenetelmänä kyselyä.

6.1 Tirikan päiväkot

Tirikan päiväkot on Lappeenrannassa sijaitseva Pilke Päiväkodit Oy:n yksityinen päiväkot. Tirikan päiväkodin arkeen kuuluu retkeily, liikunta, maalaaminen sekä lepo hetket. Valitsimme kyseisen päiväkodin yhteistyökumppaniksi sen vuoksi, että Tirikan päiväkodissa työskentelee runsas määrä henkilökuntaa, eli vastausten kattavuus ja sitä kautta runsas tiedonsaanti on mahdollista. Saimme kysymyksiimme vastauksia toteuttamalla kyselylomakkeella, jonka lähetimme Tirikan päiväkodin varhaiskasvatuksen henkilökunnalle.

Tirikan päiväkodissa on kuusi lapsiryhmää ja lapsia on reilu sata lasta koko päiväkodissa. Alle 3-vuotiaiden ryhmiä Tirikan päiväkodissa on kaksi ja yli 3-vuotiaiden ryhmiä on neljä. Kasvatusvastuullisia työntekijöitä Tirikan päiväkodissa on 18. Tirikan päiväkodissa on tarjolla monipuolista toimintaa lapsille. Maalaaminen, erilaiset retket sekä monipuolinen liikunta ovat iso osa Tirikan päiväkodin arkea. Lisäksi rauhalliset sekä kiireettömät hetket ovat tärkeitä elementtejä päiväkodissa.

6.2 Tutkimusmenetelmä

Laadullisen menetelmän avulla tutkitaan kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä. Laadullinen tutkimus ei ole vain yhdenlainen tutkimusote, vaan se rakentuu monenlaisista lähestymistavoista. Laadullista tutkimusta pystytään tekemään monilla menetelmillä. Näissä menetelmissä esiintyy samoja piirteitä ympäristön ja taustan, tarkoituksen ja merkityksen sekä ilmaisun ja kielellisyyden näkökulmissa. (Jyväskylän yliopisto, i.a.) Laadullisessa tutkimuksessa on tiettyjä ominaisia piirteitä. Laadullista tutkimusta ei voi määritellä tietyllä tapaa, koska lähestymis- ja analyysitapoja on monenlaisia. Kvalitatiivinen aineiston käyttö tarkoittaa sitä, että tutkimuksen aineistona käytetään empiirisiä aineistoja kuten esimerkiksi haastattelua. Strukturoitu haastattelu on toisenlainen lähestymistapa, jossa vastaajilta kysytään kysymyksiä mutta haastateltavan roolia ei huomioida. Laadullisessa tutkimuksessa on myös ominaista, että tutkimus ei ensisijaisesti yritä saada yhtä näkökulmaa, vaan siinä koitetaan saada näkyviin erilaiset merkitykset ja järjestykset. Subjektuuden ja näkökulmien arvostus on laadulliseen tutkimukseen yhdistetty. Tutkittavia ihmisiä kohdellaan subjektuuden omistavina

kohteina, jotka saavat ilmaista omat mielipiteensä. Laadullisessa tutkimuksessa kerätään ensin aineisto, jota analysoidaan. Haastattelun tuloksia verrataan haastattelun loputtua aikaisempiin teorioihin ja muihin tutkimustuloksiin. (Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja, 2004)

6.3 Aineiston keruu

Aineistonkeruumenetelmänä kysely tarkoittaa sitä, että valitulta kohderyhmältä kysytään vastauksia laadittuihin kysymyksiin, jotka ovat kaikille samat. Kyselyn toteuttamistapoja on monia. Toteutustapa riippuu siitä, mitä tutkimuksessa on tarkoitus saada selville. Mitä tulee kyselyn analysointiin, voidaan tuloksia analysoida joko määrällisesti tai laadullisesti. (Jyväskylän yliopisto, i.a.) Valitsimme kyseisen aineistonkeruumenetelmän sen takia, että se palvelee parhaiten meidän tarpeitamme saada aineistoa kerättyä tutkimastamme aiheesta.

Kyselyyn vastaajilta kysyttiin kyselyn alussa ovatko he varhaiskasvatuksen opettajia vai lastenhoitajia, jotta pystyimme vertailemaan kyselyn tuloksia. Kyselyistä saatu tieto säilytettiin sille kuuluvalla tavalla. Ennen kyselylinkin lähetystä päiväkodille kokeilimme, miten kyselyn linkki toimii, jotta välttyttiin mahdollisilta ongelmatilanteilta. Kyselyssä oli kuukauden vastausaika, mikä antoi kyselyyn vastaajille mahdollisuuden vastata kyselyyn heille sopivana ajankohtana.

Kyselyn lajityyppi on puolistrukturoitu. Kysymykset olivat siis kaikille haastateltaville samat ja ennalta mietityt. Kyselyssä ei ollut valmiita vastausvaihtoehtoja, jolloin kyselyyn vastaaja sai vapaasti kirjoittaa oman näkemyksensä kysytyihin kysymyksiin. (Spoken.fi, i.a.) Toteutimme kyselyn Google Forms -lomaketyökalun avulla kyselyn muodossa, sillä Suomessa vallitsevan koronatilanteen takia emme päässeet paikan päälle toteuttamaan kyselyä. Näin ollen emme olleet missään kontaktissa kyselyyn vastaajien kanssa. Kysely lähetettiin 18 Tirikan päiväkodin työntekijälle. Laatimaamme kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan 16 henkilöä.

6.4 Aineiston analysointi

Kyselyn tulokset on analysoitu laadullisen analyysin tavoin, käyttäen teemoittelua. Teemoittelu tarkoittaa laadullisen aineiston paloittelua ja jakamista eri aiheiden mukaisesti. Teemoittelussa korostuu aineiston sisältö. Aineistosta etsitään teemaan liittyviä erilaisia näkemyksiä, jolloin syntyy myös näkemuseroja eri aiheista. (Kajaanin yliopisto, i.a.) Kävimme kaikki saadut vastaukset ensin yksitellen läpi. Tämän jälkeen vertailimme vastauksia ja paloittelimme samankaltaiset vastaukset omiin teemoihin. Teemoittelun avulla saimme varhaiskasvattajien kokemukset ja näkemykset esiteltyä työssämme selkeästi ja ymmärrettävästi, tuoden esiin vastausten pääkohdat yhteen koottuna.

Laadullisen analyysin lähtökohtina ovat vastaukset tutkittavaan tutkimustehtävään, aineiston sisältöön syventyminen, tärkeiden sekä olennaisten asioiden erottaminen aineistosta. Lisäksi on tärkeää huomioida mahdolliset aineiston eroavaisuudet sekä poikkeavuudet. Aineistonkeruutapa, tutkimustehtävä sekä tutkittava aihe ovat sidoksissa tutkimusaineiston analysointiin. Opinnäytetyön tavoitteet tulee arvioida ennen analyysin aloittamista ja lisäksi tutkimustehtävää on tärkeää arvioida moneen otteeseen. On hyvä muistaa pohtia koko prosessin ajan sitä, mitä on haluttu alkujen aluksi selvittää. Edelliseen lauseeseen viitaten, tulee koko prosessin ajan pystyä vastaamaan siihen, että mitä on haluttu alun perin selvittää. Tähän kysymykseen olisi hyvä palata useaan kertaan prosessin edetessä ja näin ollen varmistaa, että analyysi pysyy niissä kehyksissä, kun on suunniteltu. (Kajaanin yliopisto, i.a.)

Verkon välityksellä toteutettavaa kyselyä suunniteltaessa mietimme kyselyn kysymykset tutkimuskysymysten pohjalta. Haastattelun vastaukset käytiin läpi määräajan päättyessä. Lähetimme haastattelun kysymykset päiväkodin johtajalle, joka jakoi haastattelu linkin muille varhaiskasvattajille. Verkkokysely sisälsi kuusi erilaista kysymystä, jossa kysyttiin lapsen osallisuudesta, miten ikä vaikuttaa osallisuuteen, osallisuuden vahvuudet sekä osallisuuden haasteista. Kysymykset olivat samoja lastenhoitajille sekä varhaiskasvatuksen opettajille. Pyrimme saamaan vastauksista kattavan kokonaisuuden, joka on selkeä ja antaa lukijalle ymmärrettävän tiedon. Vastauksien teemoittelu auttoi ymmärtämään paremmin kysymyksiin saatuja vastauksia, joiden avulla

saatiin selkeä kokonaisuus. Järjestimme vastaukset omiin teemoihin, joissa käymme eri osa-alueiden vastaukset läpi.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Seuraavaksi käymme läpi opinnäytetyömme kyselyn tuloksia kysymys kerrallaan. Tulokset ovat koottuna yhteenvedoksi. Kyselyn vastauksissa oli havaittavissa paljon yhteneväisyyksiä, ja vastaukset olivat kaikin puolin kattavia ja monipuolisia.

7.1 Lapset mukaan toimintaa suunnittelemaan

Vastauksista ilmeni, että lapsilla on monia eri mahdollisuuksia olla suunnittelemassa toimintaa, kuten esimerkiksi muokkaamalla oppimisympäristöä mieleisempään, esittämällä toiveita, ideoita ja teemoja. Viikko-ohjelmassa otetaan huomioon esiin tulleet toiveet ja ideat, joita lapset ovat saaneet esittää. Esille nousi useissa kyselyn vastauksissa myös lasten kokoukset, joiden tarkoituksena on se, että jokainen lapsi saa ilmaista omia mielipiteitä ja mielenkiinnon kohteita. Näin lapsi saa omaa ääntään kuuluviin, ja jokaiselle annetaan mahdollisuus ilmaista omia toivomuksiaan. Välillä kun ideat/tekemiset ovat vain aikuisen päättämiä, voidaan lapsille antaa mahdollisuus päättää mieluisin idea, ja esimerkiksi äänestämällä valitaan lapsille mieluisin tekeminen.

Myös lasten spontaanit ideat ja ehdotukset nousivat muutamalla vastaajista esiin. Jos lapsi keksii jotain uutta tekeillä olevaan toimintaan tai esimerkiksi ruokapöydässä esittää idean tai ajatuksen uudelta tekemisestä, voi aikuinen tarttua siihen ja yrittää toteuttaa lapsen ideaa yhdessä lapsen kanssa. Näin ollen lapset voivat osallistua toiminnan suunnitteluun, kun kasvattaja osaa nähdä ne tilanteet ja tilaisuudet, joissa lapsen spontaani idea voi olla toteutettavissa. Kyselyn vastauksissa kuitenkin myös todettiin, että spontaaniin ideoiden toteuttamiseen tarvitaan aikuiselta heittäytymiskykyä ja luovuutta, jotta ideoista saataisiin lasten näköisiä. Yksi vastaajista kiteytti

spontaaniuden näin: ”On myös tärkeää osata heittäytyä ja tarttua lasten ehdottamiin ideoihin, mennä niin sanotusti lapsen tasolle. Silloin syntyy hauskimmat leikit ja pelit.”

7.2 Lasten osallisuus arkitilanteissa

Arkitilanteita, joissa osallisuus näkyy, nousi esiin monenlaisia. Varhaiskasvatuksen opettajan täytyy toiminnan suunnittelussa huomioida lasten osallisuus. Lisäksi leikkitalanteissa, askarteluissa ja muissa projekteissa, liikuntahetkissä kuten jumpassa tai ulkoliikunnassa tulee ottaa huomioon lasten osallisuus. Pelkästään jo lapsen yksilöllinen huomioiminen sekä kuunteleminen ja aikuisen läsnäolo arjen keskellä koettiin tärkeäksi osaksi lapsen osallistamista. Arjen koettiin perustuvan suurelta osin lasten toiveisiin ja tarpeisiin. Konkreettisia esimerkkeinä tilanteista, joissa osallisuus näkyy parhaiten, annettiin seuraavanlaisia: lapset saavat itse rakentaa temppuradan jumppatuokioon, lapset saavat päättää loppuleikin, lapset saavat ehdottaa retken kohdetta sekä lapset saavat valita mitä haluaisivat askarrella. Edellä mainituissa esimerkeissä on kerrottu tilanteita missä toimintaa peilattaessa osallisuuden portaisiin toiminta yltää ylimmälle osallisuuden portaalle. Retken ehdottaminen on mielipiteen huomioon ottamista, joka yltää osallisuuden portaissa kolmannelle portaalle. Lapsen kuunteleminen ja aikuisen läsnäolo päiväkodin arjessa pomppii ensimmäisen ja toisen portaan välillä.

Yksi vastaajista totesi osallisuuden arjessa olevan parhaimmillaan silloin, kun arkea toteutetaan yhdessä lasten kanssa, eikä aikuinen toteuta sitä yksinään lapsille. Kyseisen vastaaja painotti sitä, ettei osallisuus ole vain mukana olemista tai osallistumista aikuisen suunnittelemaan toimintaan, vaan siihen kuuluu yhteinen innostus tehtävästä toiminnasta sekä mahdollisuus jokaiselle osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen.

7.3 Lasten ikätason huomioiminen

Vastauksissa oli hyvin paljon yhteneväisyyksiä. Varhaiskasvattajat toivat ilmi, että lasten ikätaso näkyy osallisuudessa siten, että lapset osaavat sanoittaa omia toiveita ja mielipiteitään. Tämä helpottaa varhaiskasvattajia suunnittelussa. Selvisi, miten

tärkeää on seurata ja osallistua lapsien leikkeihin, jotta saadaan lisää ideoita suunnitteluun. Tämän ikäisillä lapsilla on hyvä valmius tuoda omat ideat sekä toiveet esille toimintaan ja arkeen liittyen. Lapset osaavat antaa hyvin konkreettisia mielipiteitä ja ideoita, mutta joidenkin lapsien ideat ovat suppeita, ja niistä on vaikea rakentaa toimivaa ideaa.

Lasten fyysinen kehitys mainittiin myös vastauksissa. 4–5-vuotiaat lapset jaksavat esimerkiksi kävellä pidempiä matkoja ja kantaa painavampia tavaroita, kuten esimerkiksi leluja, verrattuna 1–3-vuotiaisiin. Tämä yhdistettiin myös osallisuuteen siten, että lapsien kanssa suunniteltu ja toteutettu toiminta voi olla fyysisesti kehittyneempää. Esimerkkinä liikuntatuokiot ovat paljon monimuotoisempia tämän ikäisten lasten kanssa. Lapset voivat myös osallistua enemmän toimintaympäristön ja puuhien valmistelemiseen, esimerkiksi kantamalla ja järjestelemällä leluja tai jumppavälineitä. Näin he ovat mukana toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa myös fyysisesti ja saavat esimerkiksi juuri sellaisen leikkitilan, kuin haluavat.

7.4 Osallisuuden menetelmät

Varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät monia eri menetelmiä lasten osallisuuden vahvistamisessa. Vastauksissa esiin nousi useaan otteeseen lasten leikkien havainnoiminen ja sen tärkeys. Varhaiskasvattajat pystyvät havainnoinnin avulla selvittämään lasten kehitystä ja esimerkiksi ystäväsuhteita. Lapsi, jolla ei ole tapana leikkiä usein muiden kanssa, voi tietyissä tilanteissa hakeutua muiden lasten seuraan. Tämä on tärkeää havainnointia lapsista.

Lisäksi toimiviksi menetelmiksi koettiin lasten toiveiden kysyminen, erilaiset äänestysmenetelmät sekä lasten ehdotusten kirjaaminen ylös tulevia leikkejä varten. Vastauksissa ilmeni myös se, miten tärkeää lapsille on antaa mahdollisuus yhdistellä eri leikkejä. Tällä tavoin lapsi saa toteuttaa itseään, ilman tiettyjä oletuksia siitä mikä asia kuuluu mihinkin leikkiin. Lasten kehuminen ja erilaiset juttutuokiot kaikissa tilanteissa on tärkeässä roolissa osallisuuden vahvistamisessa.

7.5 Haasteet osallisuuden toteutumisessa

Osallisuuden vahvistamisessa on havaittavissa myös erilaisia haasteita. Vastaajien mielestä haasteita tuottaa esimerkiksi se, että jokainen lapsi ei pääse osallistumaan tasapuolisesti toimintaan, eikä jokainen lapsi välttämättä saa ääntänsä kuuluviin. Jokainen lapsi on oma persoona, ja sen huomioon ottaminen voi olla joskus haastavaa. Osa lapsista ei aina osaa tai halua kertoa omia toiveitaan, mikä on haastavaa osallisuuden toteutumisessa. Vastauksissa ilmeni, että työntekijöiden välinen yhteistyö ja kommunikointi on tärkeässä roolissa. Jos yhteistyö työntekijöiden välillä ei toimi, vaikuttaa se esimerkiksi ryhmien toiminnan suunnitteluun. Suunnittelun punainen lanka on pedagogisuus ja varhaiskasvatussuunnitelman huomioiminen, johon lisätään lasten toiveet ja tarpeet.

Moni vastaaja koki myös lapsiryhmän koon olevan haaste osallisuuden toteuttamisessa ylipäättään. Isot lapsiryhmät aiheuttavat sen, että jokaisen lapsen toiveita ei pysty toteuttamaan. Yksi kyselyn vastaaja totesi, että mikäli pienryhmätoimintaa ei pysty aina toteuttamaan, yhden ison lapsiryhmän toiveiden kuuntelu ja toteutus on haastavaa. Näissäkin tilanteissa voi joidenkin lapsien äänet jäädä kuulematta ja heidän osallisuutensa toimintaan huomioimatta.

Osa vastaajista toi esiin myös ajan puutteen, joka vaikuttaa heidän mielestään merkittävästi siihen, kuinka paljon aikaa päivässä pystyy käyttämään lapsen osallisuuden vahvistamiseen. Tuloksissa mainittiin varhaiskasvatuksen opettajien mm. Lisääntyneet paperityöt ja aika tietokoneen ääressä, jotka vievät nykypäivänä entistä enemmän aikaa. Yksi vastaajista tiivisti ajan puutteen seuraavanlaisesti: "Välillä on kausia, kun aika ei yksinkertaisesti tunnu riittävän. Aika lasten kanssa menee kura- ja toppavaatteiden pukemiseen ja oma suunnittelu-aika vasujen kirjaamiseen ja tietokoneella istumiseen. Pienetkin muuttujat arjessa luovat stressiä ja silloin lasten osallisuus toiminnan suunnittelussa jää helposti puolitiehen. Näin ei saisi olla, mutta joskus kun stressi on pahimmillaan ja voimavarat vähissä sekä itsellä että lapsilla, on mentävä sieltä mistä aita on matalin. Aina ei vain ole aikaa."

7.6 Osallisuuden vahvistaminen

Moni vastaajista nosti esille pienryhmän tärkeyden. Pienryhmätoiminnan lisäämisellä varhaiskasvattajan on helpompi kuulla lasten mielipiteitä ja heidän ajatuksiaan. Viikokopalaverit voitaisiin ottaa pienryhmiin käyttöön, jossa lapset saisivat pohtia ja suunnitella tulevaa viikkoa aikuisten kanssa. Varhaiskasvattajat voivat vahvistaa osallisuutta aktiivisesti kyselemällä lapsilta, sekä luoda turvallisen ja kuuntelevan ilmapiirin. Tärkeää on myös antaa lapselle tunne tulla kuulluksi, vaikkei kaikkia ehdotuksia pystyttäisi toteuttamaan.

Osallisuuden vahvistaminen ylipäätään nähtiin toteutuvan monilla pienillä arkisilla tavoilla, joita varhaiskasvattaja saattaa toteuttaa päivittäin huomaamattaan. Tukea antava ja rohkaiseva vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä auttaa lasta ilmaisemaan omia tunteita ja mielipiteitä, jolloin lapsen osallisuus kasvaa samalla. Yksi vastaajista totesi, että osallisuuden vahvistamiseen ei aina tarvita mitään sen suurempia keinoja, vaan pelkällä aidolla läsnäololla, luottamuksella ja turvan tunteen luomisella saa lapsen yhteyden, joka kantaa hedelmää myös osallisuuden osalta.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustuloksia voidaan tarkastella myös aiemmin mainittujen osallisuuden portaiden avulla. Osallisuuden portailla on viisi eri tasoa, joille lasten osallisuuden voi sijoittaa. Seuraavaksi käsittelemme tutkimuskysymyksiensä tuloksia verrattuna osallisuuden portaisiin.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää missä määrin osallisuutta näkyy ja miten sitä hyödynnetään. Osallisuutta pidetään yllä muun muassa lasten kokouksien avulla, jotka nousivat monella vastaajalla esiin. Lasten kokouksien avulla kasvattaja pystyy selvittämään lasten tarpeet ja toiveet sekä ottamaan ne huomioon toiminnan suunnittelussa. 4–5-vuotias lapsi osaa jo ilmaista itseään, kertomalla

esimerkiksi sen, mistä leikeistä tykkää tai mistä ei tykkää. Tämän ikäisten lasten kanssa lasten kokouksissa pystyy selvittämään lasten toiveet esimerkiksi oppimisympäristöä luodessa, jolloin kasvattaja pystyy valitsemaan leikit ja lelut lasten toiveiden pohjalta.

Lasten kokouksissa osallisuus voi parhaillaan olla osallisuuden viidennellä portaalla, jossa lapset ja varhaiskasvattajat tekevät yhdessä päätöksiä esimerkiksi suunniteltavasta toiminnasta. Jo pelkkä lapsen kuuntelu ja mielipiteiden ilmaisu vievät lapsen osallisuuden portaiden ensimmäisille askelmille, mutta se on kasvattajasta kiinni, kuinka ylös osallisuuden portaita lopulta kiivetään. Lasten kokouksissa käsiteltävästä asiasta riippuen kasvattaja säätelee, kuinka paljon lapsilla on valtaa osallistua päätöksentekoon.

Varhaiskasvattajan tulee kiinnittää huomiota kuitenkin siihen, ettei yhteinen pohdinta ja vuoropuhelu jää tilanteista pois, kun kysytään lasten mielipiteitä toiminnan suunnitteluun liittyen. Lapsi tarvitsee varhaiskasvattajan tukea toiminnan toteuttamiseen ja suunnitteluun, eikä se välttämättä tule lapselta luontevasti ilman aikuisen apua. (Heikka ym., 2014, s. 77) Varhaiskasvattajat auttavat lapsia tuntemaan olonsa ryhmään kuuluvaksi. Lapsen yhteisöllisyyden tukeminen tuo lapsille varmuutta ja mahdollisuuden tuntea kuuluvansa omaan lapsiryhmään, jonka avulla lapset voivat toimia heille luontevalla tavalla. (Hujala & Turja, 2016, s. 14.)

Varhaiskasvattajat suunnittelevat päiväkodin arkea yhdessä päivittäin sekä pidemmälle ajalle. Tähän liittyy paljon arviointia, päätöksiä ja suunnitelmien toimeenpanoja. Pelkästään valmiiksi suunniteltuun toimintaan osallistuminen on lapselle erittäin tärkeää. Lapsilla tulisi kuitenkin olla mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun kaikissa prosessin osissa. Lapsen kuuluu antaa ideoita, olla mukana suunnittelemassa toimintaa sekä tiloja ja tekemässä päätöksiä sekä saada tuoda omat mielipiteet esiin. (Hujala & Turja, 2016, s. 50.)

Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla halusimme selvittää, millaisia eri keinoja ja menetelmiä käytetään osallisuuden vahvistamisessa. Osallisuuden vahvistamisen keinoja on monia. Kyselyn vastauksissa esiin nousi erityisesti leikkien havainnointi, toiveiden huomioiminen, erilaiset äänestysmenetelmät ja lasten ehdotusten kirjaaminen.

Esiin nousi myös, miten tärkeässä roolissa lasten kehuminen ja kuunteleminen osallisuuden vahvistamisessa on. On kuitenkin muistettava, että kun puhutaan lapsen osallisuuden vahvistamisesta sekä tukemisesta, ei lapsen kohtaaminen, kuuleminen ja aloitteisiin tarttuminen itsestään riitä osallisuuden toteutumisessa. Lapsen mielipiteiden tulisi vaikuttaa päiväkodin arkeen sekä myös ryhmässä tapahtuvaan toimintaan. (Heikka ym., 2014, s. 75)

Osallisuus toteutuu monella eri tapaa, riippuen millaisia valmiuksia tilanteessa olevilla lapsilla on. Lapsen ikätaso ja taidot vaikuttavat siihen, millä tavalla lapsi pystyy vaikuttamaan omaan tekemiseensä. Osallisuuden portaisiin verrattuna 4–5-vuotias lapsi voi parhaimmillaan olla osallisuuden ylimmällä portaalla, eli päättää tasavertaisesti aikuisen kanssa yhdessä. Päiväkodissa tämä voi toteutua esimerkiksi tilanteissa, kun lapsi valitsee itse leikin.

Varhaiskasvattajan täytyy ymmärtää kuinka hän pystyisi poistamaan mahdollisia esteitä, jotka voivat vaarantaa lapsen osallisuuden toteutumisen. Varhaiskasvattajien tulisi pohtia, miten lasten osallisuutta ryhmissä voitaisi silotella toimiviksi. Lapsiryhmään tarvitaan yhteiset pelisäännöt: kommunikaatio millä lapset pystyvät tuomaan itseään esiin sekä sen, että jokainen lapsi kokee tulleeensa kuulluksi. Lapsilla on oikeus tiedostaa tilanne, jossa heiltä odotetaan osallisuutta. Varhaiskasvattajan täytyy antaa tietoa aiheesta, tilanteesta sekä ympäristöstä, missä lapset saavat olla osallisia. Tieto auttaa lasta ymmärtämään millaisissa tilanteissa he saavat itse vaikuttaa ja muuttaa toimintaympäristöä. (Koivula ym., 2017, s. 48.)

Kyselyn tulosten perusteella 4–5-vuotiaiden lasten osallisuus näkyy päiväkodin arjessa varhaiskasvatuksen ammattilaisten mielestä monin eri tavoin. Osallisuutta ylläpidetään suunnittelemalla toimintaa, kuuntelemalla ja kyselemällä lasten ehdotuksia ja kiinnostuksen kohteita sekä havainnoimalla lasten leikkejä. Varhaiskasvattajien vastauksissa painottui lasten kannustaminen osallisuuteen. Kyselyssä ilmeni myös, miten paljon varhaiskasvattajat käyttävät aikaa lasten haastattelemiseen, jotta pystytään toteuttamaan mahdollisimman paljon lasten näköistä toimintaa.

9 POHDINTA

Tässä luvussa tarkoituksenamme on pohtia ja arvioida opinnäytetyöprosessin onnistumista, saamiemme kyselyn tuloksia ja käyttämäämme tutkimusmenetelmää sekä aineistonkeruumenetelmää. Opinnäytetyömme yksi tavoitteista oli, että kehittyisimme itse varhaiskasvatuksen ammattilaisina, sekä saisimme lisättyä omaa ymmärrystä aiheesta. Saimme työmme aikana myös uusia näkökulmia tulevaa työelämää varten.

Osallisuus on laaja käsite, joka laajenee ja uusiutuu koko ajan. Uusia osallisuuden keinoja kehitetään varhaiskasvatuksessa, jotta varhaiskasvatus pysyisi laadukkaana ja niin sanotusti ajan hermolla koko ajan. Kyseessä on aihe, josta voi tehdä tutkimuksia tulevaisuudessakin. Esimerkiksi samankaltainen kysely/tutkimus voitaisiin tehdä viiden vuoden päästä, jolloin selviäisi, miten osallisuuden keinot ovat siinä ajassa kehittyneet.

Opinnäytetyöprosessi oli mielenkiintoinen ja opettavainen prosessi. Laadimme alustavan suunnitelman työnjaosta jo opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa, ja pyrimme pitämään sovitusta työnjaosta kiinni koko opinnäytetyöprosessin ajan. Yksi meistä oli yhteydessä Tirikan päiväkodin johtajaan ja sopi tarvittavat järjestelyt. Yksi meistä loi Google-forms tunnukset ja loi sinne kyselyn. Yksi meistä laati sähköpostiviestin yhteistyökumppanille. Teoriaosuuden kirjoittamiseen osallistui meistä jokainen. Ja oimme teoriaosuuksia niin, että jokainen meistä pääsi perehtymään jokaiseen opinnäytetyön aihealueeseen perinpohjaisesti. Lisäksi laadimme kyselyn kysymykset ja kävimme kyselyn tulokset läpi yhdessä. Näin varmistimme, että jokainen meistä saa mahdollisimman paljon irti opinnäytetyöprosessista.

Tilanteet elivät opinnäytetyöprosessin aikana, ja vaikeuksia tuotti välillä esimerkiksi se, että asumme kaikki eri puolilla Suomea. Näin ollen kasvokkain tapaamiset jäivät vähäisiksi. Vallitsevan koronatilanteen vuoksi opinnäytetyömme ei edennyt alkuperäisen suunnitelman mukaan, mutta siitä huolimatta saimme opinnäytetyön sellaiseksi, mitä siltä toivoimmekin. Alkuperäisenä suunnitelmana oli toteuttaa kysely kasvotusten haastateltavien henkilöiden kanssa, mutta vallitsevan koronatilanteen vuoksi jouduimme toteuttamaan kyselyn verkon välityksellä. Tarkoituksenamme oli myös

haastatella lapsia, mutta koska koronatilanne oli kyseisellä hetkellä sen verran huono, emme olisi pystyneet menemään paikan päälle toteuttamaan sitä. Koimme, että kyselyn toteuttaminen internetissä olisi ollut haastavaa toteuttaa lasten kohdalla, joten päädyimme siihen tulokseen, että haastatteleimme ainoastaan päiväkodin työntekijöitä. Tarkoituksenamme oli myös kirjoittaa huoltajien roolista lasten osallisuudessa, mutta päädyimme jättämään sen pois jo valmiiksi laajan alueen takia.

Aiheen rajaaminen oli prosessin alussa hieman haastavaa, sillä kyseessä on laaja aihe. Lisäksi tutkimuskysymysten hiominen sekä kyselyn kysymysten laatiminen veivät oman aikansa, sillä niiden tekemisessä täytyi olla erityisen tarkka. Saimme lopulta mietittyä sopivat kysymykset, joiden avulla saimme mahdollisimman laajat ja kattavat vastaukset.

Käytimme aineistonkeruumenetelmänä kyselyä, ja koimme sen hyväksi menetelmäksi saada selkeitä vastauksia laatimiimme kyselyn kysymyksiin. Kyselyssä kaikki vastasivat samoihin kysymyksiin omin sanoin, ja tämä takasi sen, että jokaisella kyselyn vastaajalla oli mahdollisuus kirjoittaa vastauksia niin kattavasti kuin halusivat. Vastausvaihtoehdot olivat myös avoimina siksi, jotta emme rajaisi tai johdattelisi vastaajien vastauksia. Näin toivoimme saavamme mahdollisimman laajat ja rehelliset näkemykset jokaiseen kysymykseen.

Uskomme, että opinnäytetyön aihe ja siihen liittyvä kysely sai työntekijät pohtimaan osallisuutta sekä sen tärkeyttä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi opinnäytetyöstämme voi saada konkreettisia esimerkkejä osallisuuden vahvistamiseksi.

Käytimme opinnäytetyössämme tutkimusmenetelmänä laadullista menetelmää. Koimme, että laadullisen menetelmän valitseminen opinnäytetyöhömmä oli oikea valinta. Laadullinen menetelmä mahdollisti sen, että saimme erilaisia näkökulmia ja vastauksia hakemiimme kysymyksiin. Pystyimme vertailemaan saamiamme vastauksia aikaisempiin teorioihin käyttämämme menetelmän avulla.

9.1 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisyys otettiin huomioon koko opinnäytetyön työskentelyprosessin ajan. Kyselyn vastaukset tuli raportoida rehellisesti ja totuudenmukaisesti, eikä suosia esimerkiksi sellaisia vastauksia, joista oli vastaajan kanssa samaa mieltä.

Kyselyä toteuttaessa tuli meidän hakea tarvittava tutkimuslupa. Kyselyn kohderyhmänä oli päiväkodin henkilökunta, eli tutkimusluvan täytyi olla kunnossa, jotta pystyimme toteuttamaan kyselyn yhteistyössä päiväkodin henkilökunnan kanssa.

Verkon välityksellä toteutettava kysely loi omat haasteensa luotettavuuteen. Emme pystyneet selvittämään, vastasiko henkilö kyselyyn ainoastaan kerran, vastasiko joku kyselyyn mahdollisesti yhdessä jonkun toisen henkilön kanssa, mikä voi mahdollisesti muuttaa vastausten todenmukaisuutta, tai vaihtoehtoisesti sitä, ymmärsikö jokainen kyselyn kysymykset niin kuin olimme ne itse ajatelleet.

Opinnäytetyön kyselyä tehdessä pitää kiinnittää erityistä huomiota henkilötietojen käsittelyperusteisiin ja kyselyyn osallistujien tietosuojan toteutumiseen. Kyselyn vastaajan anonymiys täytyy säilyttää koko kyselyprosessin ajan, aineiston keruusta tulosten julkistamiseen. (Arene ry, i.a.)

Luotettavuutta huomioimme myös opinnäytetyön lähdeviitteissä. Opinnäytetyötä tehdessä oli tärkeää kiinnittää huomiota lähteen ikään ja sen alkuperään ja käyttää mahdollisimman uusia ja ajankohtaisia lähteitä, koska tieto uudistuu ja sitä kehitetään koko ajan uuteen suuntaan. Lähteiden luotettavuutta arvioidessa huolehdimme siitä, että lähteinä käytettiin ainoastaan mm. ammattikirjallisuutta tai luotettavia ja virallisia internet-sivustoja.

Kyseisestä aiheesta on tehty aiemminkin opinnäytetöitä ja erilaisia tutkimuksia, mutta koska aihe on ajankohtainen sekä jatkuvasti kehittyvä, halusimme selvittää tämänhetkisten ammattilaisten ajatuksia ja näkökulmia aiheesta. Verkossa tehtävän kyselyn kysymykset ovat mietitty tarkasti niin, että ne olisivat mahdollisimman helppo ymmärtää. Laadimme verkossa tehtävän kyselyrunгон siten, että se on mahdollisimman selkeä ja kysymyksiin on helppo vastata. Vastausajan umpeuduttua tarkoituksemme on käydä saadut tulokset heti läpi, jotta saamme varattua tulosten läpi käymiseen ja raportointiin riittävästi aikaa.

9.2 Oman ammatillisen kasvun pohdinta

Osallisuuteen perehtyminen varhaiskasvatuksen näkökulmasta oli opettavaista meille kaikille. Opinnäytetyötä tehdessä käsite avautui vielä enemmän, ja ymmärrys osallisuuden ulottuvuuksiin aukeni entisestä enemmän. Kyselyn tulosten sekä etsimämme teorian avulla ymmärsimme, että osallisuus näkyy päiväkotiarjessa päivittäin erilaisissa tilanteissa ja että osallisuudella on iso merkitys lasten viihtyvyyteen sekä siihen, että lapsi kokee tulleensa kuulluksi. Ymmärsimme, että varhaiskasvattajilla on suuri vastuu osallisuuden toteutumisessa, ja että osallisuuden toteutumiseen on olemassa lukuisia eri keinoja, joiden avulla osallisuutta pystytään ottamaan yhä enemmän osaksi päiväkodin arkea. Oivalsimme, että osallisuutta voi olla joskus haasteellista toteuttaa jokaisen lapsen kohdalla tasapuolisesti, sillä jokainen lapsi on erilainen. Varhaiskasvatuksen opettajan kompetensseihin peilaten, ammatillinen osaamisemme on kehittynyt. Pystymme tulevassa työssämme näkemään lapsen edut ja toimimaan sen mukaisesti, vahvistaen lapsen osallisuutta, yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja turvallisuutta. Ymmärrämme varhaiskasvatussuunnitelman tärkeyden ja kuinka se toimii varhaiskasvatuksen ohjenuorana.

Opinnäytetyöprosessin tuoma teoreettinen tieto antaa hyvän pohjan tulevaisuudessa päiväkodissa työskentelyyn myös käytännön tasolla. Pystymme varmasti myös herkemmin havaitsemaan osallisuuteen liittyviä haasteita sekä ottamaan lasten osallisuutta huomioon entistä tehokkaammin tulevilla työkentillä. Ilman opinnäytetyötä osallisuuden käsitteet sekä siihen liittyvät lait ja muut tärkeät osa-alueet olisivat jääneet osaltamme pimentoon, emmekä ehkä olisi osanneet ottaa niitä samalla tavalla huomioon.

Koimme erittäin tärkeäksi, että saimme opinnäytetyöhön myös varhaiskasvatuksessa työskentelevien ammattilaisten mielipiteitä ja näkemyksiä kyselyn muodossa. Näin ollen saimme esiin myös niitä ajatuksia, mitä ei esimerkiksi oppikirjoissa välttämättä mainita, mutta jotka ovat tärkeitä arjen pieniä huomioita, joita ammattilainen kohtaa päivittäin työssään.

Opinnäytetyön pohjalta pääsimme perehtymään myös 4–5-vuotiaiden lasten kehitykseen. Meillä oli tietona vain pintaraapaisu siitä, miten lapsen kehitys vaikuttaa päiväkodin arkeen. Kun lapsen kehityksen mukaista suunnittelua aletaan työstämään, siinä on otettava huomioon lapsen sosiaalinen, motorinen ja kognitiivinen kehitys. Nämä käsitteet ja miten niitä käytetään syvemmin, selvisi meille opinnäytetyön edetessä. Opinnäytetyö antoi meille myös uutta tietoa miten tärkeää ja johdonmukaista työtä varhaiskasvatuksen opettajat tekevät päiväkodissa. Osa meistä on ollut päiväkodissa töissä, mutta vain lastenhoitajan nimikkeellä. Olemme työssämme seuranneet ja saaneet tehdä töitä varhaiskasvatuksen opettajien kanssa. Kuitenkin opinnäytetyön edetessä saimme myös paljon uutta tietoa ja näkemyksiä varhaiskasvatuksen opettajien työstä.

LÄHTEET

- Arene ry. (i.a.) Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Saatavilla <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTI-KORKEAKOULUJENOPINNÄYTETÖIDENEETTISETSUOSITUK-SET2020.pdf?t=1578480382>
- Hakyemez-Paul, S., Pihlaja, P., & Silvennoinen, H. Factors Affecting Early Childhood Educators' Views and Practices of Parental Involvement. <https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2018/06/HakyemezPaul-Pihlaja-Silvennoinen-issue7-1.pdf>
- Heikka, J., Fonsen, E., Elo, J., & Leinonen, J. (2014) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa.
- Helsingin kaupunki. Perheentuki. 1–6-vuotiaat. Lapsen kasvu ja kehitys. 4-vuotiaat. Saatavilla <https://www.hel.fi/sote/perheentuki-fi/1-6-vuotiaat/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-vuotiaat/>
- Hoivanet. (16.04.2018). Mikä ihmeen varhaiskasvatus? Saatavilla <https://www.hoivanet.fi/blogi/mika-ihmeen-varhaiskasvatus/>
- Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen arkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/johdatus-laadulliseen-tutkimukseen-ja-verkkokasikirjaan>
- Heikkinen, J. (2021) Ihme ilmiöt: ilmiölähtöinen oppiminen varhaiskasvatuksessa.
- Hujala, E., & Turja, L. (2016) Varhaiskasvatuksen käsikirja.
- Jyväskylän Yliopisto. (i.a.) Kyselyt. Saatavilla <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineistonhankintamenetelmat/kyselyt>
- Kajaanin yliopisto. (i.a.) Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta. Saatavilla. <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta?contentid=99611dfb->

[eeca-4890-9e20-55373a9ad49a&refreshTree=0#Analyysin%20ylei-nen%20eteneminen](https://www.kamk.fi/fi/opari/Opin-naytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-ana-lyysi-ja-tulkinta/Teemoittelu)

Kajaanin yliopisto. (i.a.) Teemoittelu. Saatavilla. <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opin-naytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-ana-lyysi-ja-tulkinta/Teemoittelu>

Karjalainen, M., Lindroos, S., Matero, M., & Simola, T. (2020). Kasvatus- ja ohjaus-
alan käsikirja.

Keltikangas-Järvinen, L. (2012) Pienen lapsen sosiaalisuus.

Koivula, M., Siippainen, A., & Eerola-Pennanen, P. (2017). Valloittava Varhaiskasva-
tus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia.

Lapsen oikeudet. (i.a.) Lapsen näkemysten kunnioittaminen. Saatavilla.

[https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeu-
det/sopimuksen-yleisperiaatteet/1955-2/](https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeu-det/sopimuksen-yleisperiaatteet/1955-2/)

L1031/2014. Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301 Saatavilla [https://finlex.fi/fi/laki/ajan-
tasa/2014/20141301](https://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2014/20141301)

L417/2007.Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 Saatavilla [https://finlex.fi/fi/laki/ajan-
tasa/2007/20070417](https://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2007/20070417)

L540/2018. Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540. Saatavilla
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

L731/1999. Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Saatavilla
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys. 4–5 v.
Saatavilla <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys. 4–5 v.
4–5-vuotiaan fyysinen kehitys. Saatavilla

[https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/4-5-vuotiaan-fyysinen-
kehitys/](https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/4-5-vuotiaan-fyysinen-kehitys/)

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys. 4–5 v.
4–5-vuotiaan persoonallinen kehitys. Saatavilla [https://www.mll.fi/van-
hemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/4-5-vuotiaan-persoonallisuuden-
kehitys/](https://www.mll.fi/van-hemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/4-5-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/)

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys. 4–5 v.
4–5-vuotiaan sosiaalinen kehitys. Saatavilla

<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/4-5-vuotiaan-sosiaalisen-kehitys/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys. 4–5 v. 4–5-vuotiaan älyllinen kehitys. Saatavilla <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/4-5-vuotiaan-alyllinen-kehitys/>

Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L., & Ruoppila, I. (2014). Ihmisen psykologinen kehitys.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Hankkeet ja säädösvalmistelu. Päätyneitä hankkeita. Varhaiskasvatustilain uudistus. Saatavilla

<https://minedu.fi/uusivarhaiskasvatustilain>

Opetushallitus. (i.a.-a) Varhaiskasvatustilain perusteet. Saatavilla

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatustilain-perusteet-pahkinankuoressa>

Opetushallitus. (i.a.-b) Lapsen vasu ja pedagoginen dokumentointi. Saatavilla

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/lapsen-vasu-ja-pedagoginen-dokumentointi>

Opetushallitus. (20.2.2018). Osallisuus käsitteenä ja kasvatustilainfilosofiana, Elina Ojala [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=ApLI2EwEdnw&feature=emb_title

Spoken.fi. (i.a.) Haastattelun lajityypit. Saatavilla <https://spoken.fi/2180/>

Terveystilain- ja hyvinvoinnin tilain. (i.a.) Lapsen osallisuus. Saatavilla

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>

Tulensalo, H., Kalliomeri, R., & Laimio, J. (2021) Kohti lapsen näköistä osallisuutta

Unicef. (2011). EVERY CHILD´S RIGHT TO BE HEARD. A resource guide on the un committee on the rights of the child general comment no.12. <https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/5259.pdf>

Vertikal. (2018). Lapsen parhaaksi! Varhaiskasvatustilain nykytila ja tulevaisuus selvitys. Saatavilla https://www.slal.fi/doc/Ajankohtaista/Lapsen_Parhaaksi_Selvitys_Varhaiskasvatustilain.pdf/

Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimustilain verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen arkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/johdatus-laadulliseen-tutkimukseen-ja-verkkokasikirjaan/>

- Väestöliitto. Ammatilaiset. Lasten kehotunnekasvatus. Keho ja tunteet. Lapsen seksuaalinen kehitys. Saatavilla <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/lapsen-seksuaalisuus/>
- Weckström, E., Lastikka, A., Karlsson, L., & Pöllänen, S. (2021) Enhancing a culture of participation in early childhood education and care through narrative activities and project-based practices. <https://jecer.org/wp-content/uploads/2021/02/Weckstrom-Lastikka-Karlsson-Pollanen-Issue10-1.pdf/>

LIITE 1. Sähköposti yhteistyökumppanille

Hyvä Tirikan päiväkodin varhaiskasvatuksen ammattilainen!

Teemme opinnäytetyötä aiheesta 4–5-vuotiaiden lasten osallisuus päiväkodin arjessa. Tarkoituksenamme on selvittää päiväkodin varhaiskasvattajien ajatuksia lasten osallisuudesta sekä sen toteutumisesta päiväkotiarjessa. Kysely toteutetaan verkossa kyselylomakkeella, jonka linkin lähetämme teille. Kysely toteutetaan suomen kielellä. Kyselyyn vastataan anonyymisti, eli henkilöllisyytesi ei tule ilmi missään kyselyn vaiheessa. Olemme kolme sosionomiopiskelijaa Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulusta, ja toteutamme verkossa toteutuvan kyselyn osana opinnäytetyötämme.

Verkossa toteutuvaa kyselyä varten haemme tarvittavan tutkimusluvan. Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista, ja sinulla on oikeus jättää kysymyksiin vastaaminen kesken missä vain kyselyn vaiheessa, mikäli niin haluat. Vastaamalla kyselyyn, annat suostumuksesi käyttää antamiasi vastauksia opinnäytetyössämme. Vastauksesi on meille tärkeä, jotta saamme mahdollisimman kattavasti tietoa lasten osallisuudesta sekä sen toteutumisesta ja vahvistamisesta päiväkodin arjessa. Tutkimuksen tarkoituksena on saada tärkeää tietoa liittyen lasten osallisuuteen, jota voimme myöhemmin hyödyntää työelämässä varhaiskasvatusalalla.

Opinnäytetyön olisi tarkoitus valmistua vuoden 2021 lokakuussa. Valmiin opinnäytetyön voi halutessaan lukea Theseuksesta.

LIITE 2. Verkkokyselyn lomake

Miten lapset osallistuvat ryhmän toiminnan suunnitteluun?

Millaisissa arkitilanteissa osallisuus näkyy parhaiten?

Miten lapsen (4–5 v) ikätaso näkyy lasten osallisuudessa?

Millaisia menetelmiä käytätte lasten osallisuuden vahvistamiseksi?

Millaisia haasteita koet osallisuuden vahvistamisessa olevan?

Miten lasten osallisuutta voitaisiin vahvistaa?